

آداب و رسوم و امنیتی شدن پدیده‌های اجتماعی

یونس عابدی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۸

از صفحه ۸۹ تا ۱۱۶

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی

سال هشتم، شماره سی و دوم، زمستان ۱۳۹۹

چکیده

تأمین امنیت از اساسی‌ترین نیازهای بشر و دارای پیوندی عمیق با شکوفایی و رشد و توسعه نظام‌های سیاسی و حکومت‌هاست. از جمله عوامل مؤثر بر امنیت، احترام و رعایت آداب و رسوم در سطوح محلی، منطقه‌ای یا ملی موجود جامعه است؛ چنانچه موضوعاتی مانند تمسخر و توهین، تحقیر باورهای عمومی و اعتقادات، عدم توجه به بزرگان و نمادهای مردمی، عرف و ... به شدت مسائل اجتماعی را دستخوش تغییرات امنیتی می‌کنند. از سوی دیگر، مسائل اجتماعی در صورت حل‌نشدن می‌توانند به سرعت، به صورت بحران‌های سیاسی یا امنیتی تغییر شکل داده و تمامیت یک نظام اجتماعی را مورد تهدید قرار دهند و هزینه‌های اجتماعی بسیاری را برای جامعه ایجاد کنند. مواردی نظیر احساس ناامنی در بین شهروندان، اختلال در زندگی روزمره آنان، تضعیف انسجام اجتماعی و قطبی‌شدن جامعه، افزایش تخاصم و رفتارهای خشونت‌آمیز، کاهش اعتماد در بین بازیگران اجتماعی و ... از جمله مهم‌ترین هزینه‌های اجتماعی امنیتی‌شدن مسائل اجتماعی هستند. هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان تأثیر عدم توجه به آداب و رسوم اقوام بر امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی است. نوع پژوهش توسعه‌ای-کاربردی، روش آن توصیفی-تحلیلی و داده‌های پژوهش نیز به صورت اسنادی و میدانی جمع‌آوری و روش تجزیه و تحلیل آن نیز آمیخته بوده است. برای دستیابی به چارچوب، از وجوه مشترک منابع دینی، اسناد بالادستی، مکاتب امنیتی، نظریه‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی و مصاحبه با اندیشمندان استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عدم رعایت احترام به آداب و رسوم مردم در جامعه تأثیر مستقیم بر امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی دارند.

کلیدواژه‌ها: آداب و رسوم، پدیده اجتماعی، امنیت، امنیتی‌شدن، پیشگیری از امنیتی‌شدن.

بیان مسئله

امنیت نیازی بنیادین و پایدار است که برآورده شدن سایر نیازهای جمعی، به وجود آن بستگی دارد. اهمیت وجود «امنیت» در زندگی جمعی تا حدی است که برخی متفکران اجتماعی در تعاریف خود کلمه «امنیت» را مترادف با مفهوم «سلامتی» به کار گرفته‌اند و وجود آن را ضامن بقاء و پایداری جامعه سالم پنداشته‌اند. نیاز به امنیت نیازی زیربنایی و دیرپاست (هابز، ۱۳۸۹، ص ۱۸۹). نظام نوین جهانی از همان آغاز با نامنی، هرج و مرج، بحران و جنگ روبه‌رو بوده است؛ خاصه در شرایط کنونی به علت پیچیدگی‌های موجود، حجم اطلاعات، سرعت انتقال داده‌ها، قدرت دسترسی به داده‌ها، افزایش تنازعات و... باعث شده بود که با وجود تفاوت‌های فاحش در آداب‌ورسوم در گذشته، بسیاری از گروه‌های قومی، نژادی، مذهبی و ... در چارچوب‌های سیاسی-اجتماعی نسبتاً آرامی در کنار یکدیگر زندگی می‌کردند که در حال حاضر باید شاهد چالش‌های متعدد در ارتباطات اجتماعی، سیاسی و امنیتی آنان باشیم. به طوری که میزان چالش‌ها و تنازعات بر اساس میزان عمق، شدت، گستردگی و وسعت آداب‌ورسوم مورد باور مردم متفاوت است. در همین راستا مفهوم امنیت، حاکمیت، استقلال و دیگر پدیده‌های دیرپای سیاست و روابط بین‌الملل دستخوش دگرگونی شد و مفهوم سنتی امنیت اعتبار خود را از دست داد.

جهان کنونی مکانی است که از گروه‌های مختلف نژادی قومی و زبانی تشکیل شده و از این نظر تفاوتی بین کشورهای توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته وجود ندارد (رشیدوش، ۲۰۱۳، ص ۲۱۶). امروزه تنوع قومی واقعیتی نسبتاً فراگیر و جهانی است و اقوام سهم بسزایی در صلح و منازعه داخلی و خارجی کشورها دارند (یوسفی و اصغرپور، ۱۳۸۸، ص ۱۲۶). تعدد گروه‌های قومی و قبیله‌ای با زبان‌ها و آداب‌ورسوم گوناگون و دارای گرایش‌های سیاسی منشأ بالقوه‌ای برای تضعیف وفاق، انسجام، امنیت اجتماعی و مالی در بسیاری از کشورها به شمار می‌آید؛ اما کشور ایران با وجود موقعیت ژئوپلیتیکی خاص و ماهیت نظام سیاسی در طول حیات خود با حداقل جنبش‌ها یا تحركات قومی مواجه بوده است. این گرایش‌ها در ایران مورد توجه ویژه و سوءاستفاده قدرت‌های خارجی و ابزاری برای فشار بر حکومت مرکزی بدل شده‌اند. محققان حوزه امنیت ملی، اکنون بر این باورند که تکیه بر بعد نظامی برای درک صحیح و تحقق کامل امنیت ملی

به هیچ وجه کافی نیست و ضروری است تا ملاحظات مربوط به ابعاد غیرنظامی در کانون محاسبات امنیتی قرار گیرد. از جمله ابعادی که کمتر به آن پرداخته شده، نقش نیروهای اجتماعی و ساختارهایی مثل قبیله، خانواده، ایل، سازمان‌های مذهبی، گروه‌های قومی، طرفداران حقوق زنان و ... در تغییر الگوهای امنیتی و یا تحصیل این مقوله مهم است. گروه‌های مذهبی، جنسی، نژادی، سنی، قومی و ملی از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که جایی برای خود در فاصله بین فرد و دولت تشکیل داده و الگوی امنیت را از حالت قطبی ساده بین فرد و دولت خارج کرده‌اند و با هدف ارائه الگوهای خاص رفتاری، نقش بسزایی در تأمین امنیت ایفا می‌کنند (نویدنیا، ۱۳۸۲، ص ۳).

امنیت پایدار نقشی اساسی در ثبات حاکمیت، دوام مردم و همچنین توسعه و پیشرفت ملت‌ها دارد. امنیت پایدار مفهومی چندوجهی است که پیدایش و استقرار آن، به خصوص در جوامع چند قومی مانند ایران، پیچیده به نظر می‌آید و غالباً ممکن است با آسیب‌ها و موانع مختلفی روبه‌رو باشد. از این رو، برای حل آسیب‌ها و موانع، داشتن مدل امنیت مداوم و پایدار، ضروری به نظر می‌رسد. ممکن است تعدد و تنوع قومی، چالش‌هایی را در قالب تهدید یا فرصت برای حکومت مرکزی پدید آورد که برای سطح ایده، حقوقی یا کارگزاری حکومت یا ایدئولوژی غالب، ایجاد چالش کند و همچنین ممکن است تهدیدهایی هم چون واگرایی و تجزیه‌طلبی را همراه داشته باشد. شناخت الگوها و کار ویژه‌های عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایدار و مدیریت و مهندسی آن‌ها نقشی قابل توجه در تبدیل تهدیدها به فرصت را دارد.

بنابراین می‌توان اظهار داشت عدم و یا ضعف در احترام به آداب و رسوم‌های مختلف می‌تواند به شکل‌های گوناگون زمینه‌های ایجاد یا تشدید ناامنی را فراهم کند. نخست در سطح کلان و از طرق تشدید تعارضات و کشمکش‌ها اجتماعی و سیاسی در بین گروه‌های برخوردار و گروه‌های محروم که از طریق وقوع طغیان‌ها و خشونت‌های وسیع اجتماعی و سیاسی نمایان می‌شود و در سطح خرد می‌تواند با ایجاد انتقام‌جویی، سرقت، جنایات و ... موجب تشدید شود.

عوامل کاهش دهنده امنیت پدیده‌های خارج از مرزهای ملی یا جوامع نیست، بلکه عوامل ایجاد عدم امنیت را باید در درون جوامع و در سازوکار نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جستجو کرد؛ بنابراین هر عاملی که فضای اقتصادی،

بهداشتی، زیست‌محیطی، سیاسی، فردی و ارتباطی شهروندان را تهدید کند؛ می‌تواند زمینه‌ساز مسائل و مشکل‌هایی باشد که امنیت را در معرض مخاطره قرار می‌دهد (پاسیون، ۲۰۰۵، ص ۲۹۱). امروزه، حجم و سرعت انتقال اطلاعات، پیچیدگی، شتاب، تغییرات مداوم محیط، تکثیر و افزایش جمعیت و چالش‌برانگیز از یک سو و موضوع جهانی‌شدن، افزایش منازعات، کشمکش‌ها از سوی دیگر، به صورت اجتناب‌ناپذیر و قهری سایه خود را بر سر دولت‌ها و ملت‌ها گسترانده و مصداق برجسته و بارز آن، ظهور جرائم مختلف، خشن و سازمان‌یافته، سهولت هدایت جریان‌ات امنیتی از خارج از مرزهای جغرافیایی، از بین رفتن مرزهای جغرافیایی در فضای مجازی، امکان دستیابی سریع، دست‌کاری و تغییر اطلاعات و ... است؛ به گونه‌ای که شرایط موجود را دستخوش تغییر و تحول غافل‌گیرکننده و برق‌آسا کرده است و لحظه‌ای درنگ می‌تواند بهای گزافی در عرصه‌های سیاسی، نظامی، فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی بر کشور تحمیل کند. به‌طور کلی مسائلی مانند دگرگونی در مفاهیم مشترک و سنتی، نمادها و هنجارها، آداب و مناسک، افزایش تعارضات بین فرهنگی، رسوم، ارزش‌ها و هنجارها و ...، عموماً فضای داخلی کشورها را تحت تأثیر قرار داده است و از طرفی ویژگی مفهوم «بین‌الذهانی» بودن امنیت و ناامنی و همچنین نحوه تفکر، عقاید و اندیشه و نوع مدیریت و تصور متفاوت متولیان امر از وقایع، باعث پیچیده‌تر شدن موضوعات و ورود پدیده اجتماعی به فضایی متشنج و ملتهب شده و جوامع مرحله‌ای از حادث شدن موضوعات را تجربه خواهد کرد، به گونه‌ای که حضور نهادهای انتظامی، اطلاعاتی و امنیتی ضروری به نظر می‌رسد.

بر متولیان امر از جمله نیروی انتظامی و سایر نهادهای امنیتی و اطلاعاتی به‌عنوان بازیگران عرصه اجتماعی است تا با شناسایی نحوه و راهکارهای تبدیل شدن مسائل اجتماعی به امنیتی، امکان کنترل و مدیریت بر شرایط را فراهم کرده تا از بروز و اعمال هرگونه هزینه‌های غیرضروری بر نظام و کشور ممانعت شود؛ بنابراین مطالعه در این حوزه و شناخت می‌تواند شناسایی نحوه و راهکارهای تبدیل شدن موضوعات آداب‌ورسوم به مسائل امنیتی، کمک به متولیان امنیت در جلوگیری از هزینه‌های امنیتی شدن مسائل اجتماعی، قطبی شدن جامعه و کاهش میزان تخاصم و رفتارهای خشونت‌آمیز، کنترل و اعمال مدیریت بر شرایط و جلوگیری از هزینه‌های اجتماعی غیرضروری و

همچنین پشتوانه‌ای پژوهشی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری را در پی داشته باشد. ضمناً از بابت ضرورت نیز باید عنوان کرد که عدم انجام این پژوهش و پژوهش‌های مشابه کماکان موجب تحمیل هزینه‌های غیرضروری امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی از جمله آداب‌ورسوم و پیچیده‌ترشدن مسئله و درنهایت افزایش خسارت و ایجاد التهاب در فضای جامعه به‌واسطه لزوم حضور و مداخله سازمان‌های انتظامی-امنیتی خواهد شد.

مسئله اصلی آن است که پیشینه امنیتی کشور و منطقه، پیچیدگی‌ها موجود جوامع امروزی، شکاف بین توانمندی‌ها و انتظارات، جهانی‌شدن، تعدد گروه‌های قومی و قبیله‌ای، زبان‌ها و آداب‌ورسوم گوناگون، وجود گرایش‌های سیاسی، امکان بالقوه تضعیف وفاق و انسجام ملی، کاهش امنیت اجتماعی و ... دلیلی است که ایجاد مطالبات جدید و وقوع رویدادهای امنیتی را محتمل می‌کند. از طرفی اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه امنیت ملی بر این اعتقادند که تکیه بر بعد نظامی برای تحقق کامل امنیت کافی نیست و ضروری است ملاحظات مربوط به ابعاد غیرنظامی از جمله نقش نیروهای اجتماعی و ساختارهایی مثل قبیله، خانواده، ایل، سازمان‌های مذهبی، گروه‌های قومی، طرفداران حقوق زنان و غیره، در تغییر الگوهای امنیتی در کانون محاسبات امنیتی قرار گیرد؛ بنابراین بر همین مبنا بایستی اقدامات پیشگیرانه مبتنی بر مطالعات علمی در جهت مدیریت و مقابله با امنیتی‌شدن موضوعات اجتماعی را در دستور کار قرار داد. چراکه در صورت بی‌توجهی به این مهم، کارکرد دولت و حاکمیت به سمت چالش و تهدید انسجام، تضعیف مشارکت مردمی پیش رفته و با بروز گسل‌های اجتماعی و تولید نارضایتی عمومی، شاهد تولید تنش‌های سیاسی و متعاقب آن شکل‌گیری ناآرامی‌های امنیتی خواهیم بود. از این‌رو پژوهش حاضر با هدف شناسایی شاخص‌های آداب‌ورسوم مؤثر بر امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی و برای دستیابی به پاسخ این پرسش، با عنوان «ارتباط آداب‌ورسوم و امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران به چه میزان است؟» انجام شده است.

پیشینه پژوهش

نواح و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «قومیت و احساس طرد اجتماعی، مخاطرات اجتماعی پیشرو» نتیجه گرفتند که همه اقوام دارای احساسات، قوت و

ضعف‌ها، تمایلات و انواع تعاملات هستند. آنچه بین قومی با سایر اقوام فاصله می‌گذارد، عادت، عقاید و هنجارهای متفاوت است؛ اما این تفاوت‌ها نباید به‌عنوان عامل بی‌ارزشی قومی قلمداد شود، در غیر این صورت محرومیت‌ها و تبعیض‌های قومی شکل گرفته و یکپارچگی گروه-جامعه را با بحران مواجه می‌کند.

رضاپور قوشجی و نادری (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «جهانی‌شدن و تکثرگرایی قومی در ایران، چالش‌ها و فرصت‌ها» نتیجه‌گیری کردند که توجه به واقعیت تکثر و تنوع قومیتی در ایران، به‌ویژه در عصر جهانی‌شدن امکان تعامل و ارتباط گروه‌های قومی با یکدیگر را از طریق شبکه‌های مجازی و ارتباطی نوین به‌راحتی فراهم کرده و احتمال شکل‌گیری هویت‌های مقاومت در حوزه اقوام و اقلیت‌ها و بروز چالش‌های جدی را برای کشور افزایش می‌دهد. اتخاذ رویکردهای اجتماعی و فرهنگی در باب مسائل مرتبط با قومیت‌ها و اقلیت‌ها که از جنس مسائل اجتماعی و فرهنگی‌اند، بسیار راهگشاست. باید توجه کرد که چنانچه در حوزه اقوام و اقلیت‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و خط‌مشی‌های اصولی و متناسب با تکثر و تنوع قومی و مذهبی ایران لحاظ شود، این تکثر و تنوع نه‌تنها تهدیدی برای کشور نیست، بلکه می‌تواند فرصت‌سازی‌های مناسبی برای پیشرفت و توسعه همه‌جانبه، پایدار و فراگیر ایران را به دنبال داشته باشد.

قیصری و حسینی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «ابعاد و شاخص‌های امنیت پایدار، مبتنی بر مدل مهندسی همگرایی ملی» عنوان کردند که راهکار و راهبرد تأمین امنیت در بعد داخلی و در مناطق قومی، کارآمدی و اثربخشی حاکمیت در ابعاد نهادهای جامعه‌پذیری و انجام صحیح تکالیف معیشتی است تا مردم به حاکمیت حس اعتماد و اطمینان پیدا کنند. حاکمیت نیز موظف است در مواجهه با بازیگران خارجی با خوداتکایی و تولید قدرت و اقتدار، مانع تأثیرگذاری این متغیرها بر اقوام و گروه‌های داخلی شود.

بنی‌اسد (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر مناسبات قومی مرزنشینان بر امنیت اجتماعی و ملی» نتیجه‌گیری کرد که هرچند حکومت و مدیریت بر ملت‌های کثیرالقوم ویژگی و توانمندی خاصی را می‌طلبد؛ اما موضوع تنوع قومی را نباید به دیده تهدید نگریست، بلکه تنوع و تکثر فرهنگی فرصت‌های فراوانی را نیز روی حکومت‌ها از جمله جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهد.

همه اقوام دارای احساسات، تمایلات، عادات، عقاید و هنجارهای متفاوتی هستند که موجب تفاوت دیدگاه‌ها و ارزش‌های بین آن‌ها است؛ اما این تفاوت‌ها نباید به‌عنوان عاملی برای ایجاد تبعیض قلمداد شود، در غیر این صورت محرومیت‌ها و تبعیض‌های قومی شکل گرفته و یکپارچگی گروه-جامعه را با بحران مواجه و بروز چالش‌های جدی را برای کشور افزایش می‌دهد، میزان و تعدد اقوام در هر کشوری می‌تواند به‌عنوان افزایش چالش‌های پیشروی هر دولتی باشد؛ اما چنانچه در باب مسائل مرتبط با قومیت‌ها و اقلیت‌ها با اتخاذ سیاست‌ها و رویکردهای اجتماعی و فرهنگی برخورد شود، بسیار راهگشاست؛ در این صورت نه تنها این تکثر و تنوع تهدیدی برای کشور نیست، بلکه می‌تواند فرصت‌سازی‌های مناسبی برای پیشرفت و توسعه همه‌جانبه، پایدار و فراگیر را به دنبال داشته باشد و در نهایت حس اعتماد و اطمینان مردم به حاکمیت را در پی خواهد داشت. تحقیقات مورد اشاره اکثراً به تأثیر اقوام و چالش‌ها و تهدیدهای پیشرو و تأثیر نوع نگاه حاکمیت به آن‌ها متمرکز بوده‌اند؛ اما پژوهش حاضر بر اهمیت رعایت آداب‌ورسوم اقوام برای پیشگیری از نتایج و پیامدهای حاصل از آن و امنیتی‌شدن فضای جامعه، توجه دارد.

مبانی نظری

پدیده‌های اجتماعی

پدیده اجتماعی را می‌توان به هرگونه شیوه عمل ثابت‌شده یا ثابت نشده‌ای است که بتواند از خارج، فرد را مجبور کند، یا اینکه در عین داشتن وجود مخصوص و مستقل از تظاهرات فردی، در سراسر جامعه معینی عام باشد، تعریف کرد؛ بنابراین پدیده‌های اجتماعی به اجتماع انسانی متکی است و از این مفهوم سازمان‌ها و تأسیسات، نهادها و جلوه‌های گوناگون حیات اجتماعی مانند هنر، ادبیات، دین، اخلاق، آداب‌ورسوم، عادات، تعلیم و تربیت، زبان، انسجام اجتماعی، تعهد اجتماعی، عقاید و افکار و وقایع بی‌شمار دیگری را می‌توان نام برد که هر فرد آن‌ها را در خارج از خود می‌یابد (محسنی، ۱۳۹۰، ص ۲۵).

آداب‌ورسوم (باورها)

فرهنگ در لغت به معنی دانش، معرفت و مجموعه آداب‌ورسوم تعریف شده است (معین، ۱۳۶۲، ذیل واژه فرهنگ) فرهنگ جامعه حاوی آداب‌ورسوم، اخلاق، باورها،

نهادهای دینی و تعلیمی و تربیتی و تمام انگاره‌های مشترکی است که ریشه در زندگی مشترک تک‌تک افراد جامعه دارد و میراثی از گذشتگان است که بر رفتار کنونی و آینده انسان‌های جامعه، تأثیر مستقیم می‌گذارد. در حقیقت پیدایش فرهنگ‌ها تا حد زیادی معلول عوامل اقلیمی، تصادف و حوادث گوناگون تاریخی و از حد کنترل بشر خارج بوده است. در اثر همین عوامل به تدریج هنجارها، ارزش‌ها و آداب و رسوم گوناگون در خصوص جنبه‌های مختلف زندگی بشر به وجود آمد که به تدریج از ریشه‌های خاص خود جدا شده و مستقلاً نوع خاصی از نظام اجتماعی و نظام روانی را به وجود می‌آورد (پلاگ دانیل، ۱۳۷۵، ص ۱۱۶). آداب و رسوم شامل شیوه‌های زندگی، عادات و رسوم خاص یک ملت، مردم و یا یک جماعت می‌شود. عموماً و در دو سطح ملی که در سطح گسترده و عمومی رواج دارد و سطح محلی که منحصر به مناطق محدودی است، دسته‌بندی می‌شود.

با این توضیح، روش‌ها و عادات فردی به صورت «رسم» که پدیده‌های همگانی است، در می‌آید و ویژگی‌های جدیدی که محصول رسم‌های اجتماعی است، در افراد ظاهر می‌شود؛ در این هنگام روش‌های مرسوم به وجود آمده است. این روش‌ها را پدران و مادران به کودکان خود می‌آموزند و از این طریق به نسل‌های بعدی منتقل می‌کنند. این روش‌ها به تدریج و به موازات گذشت زمان، هرچه بیشتر جنبه الزامی به خود می‌گیرد. در صورت پرسش از افراد یک قبیله که چرا به این شکل رفتار می‌کنند، جواب می‌دهند که اجداد آن‌ها همیشه به همین شکل عمل کرده‌اند. تکرار این روش‌ها باعث پیدایش عادات در فرد و آداب و رسوم در جامعه می‌شود (شیخاوندی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۴). عادات و رسوم از نظر حفظ نظم اجتماعی و انتقال آن به نسل‌های بعد، فوق‌العاده مؤثر بوده و به این ترتیب، این روش‌های مردم به یک نیروی مؤثر اجتماعی تبدیل می‌شود. پیروی از آداب و رسوم اجتماعی همیشه برای افراد لذت‌بخش نیست؛ ولی به علت الزامی بودن و عمومیت داشتن این رسوم، افراد چاره‌ای جز پذیرش آن‌ها را ندارند. در جوامع سنتی، معمولاً جامعه بیشتر متشکل از خانواده‌هاست تا افراد و اعضای خانواده. جامعه سنتی به جامعه‌ای گفته می‌شود که مردم آن در خوی، خون، خاک و فرهنگ مشترک‌اند. این افراد بسیار به هم شبیه بوده و فردیت در این جامعه وجود ندارد و کل اجتماع یک کالبد فرض می‌شود. در این اجتماع فرد همواره به عنوان سلولی وابسته به کل جامعه وجود داشته است.

در این جوامع، همبستگی قوی و محکمی در درون گروه خویشاوندی وجود دارد و فرد در مقابل قوم و خویشاوندان مسئول است، همچنان که دیگران نیز در برابر وی مسئول هستند؛ زیرا در این جوامع، تمایل به حفظ پیوندهای خونی منجر به شکل‌گیری کلان‌ها و خانواده‌های مشترک می‌شود. کلان، خانواده و در کل گروه بیشتر از تک‌تک اعضا اهمیت دارد. در چنین جوامعی چنانچه خسارت و زبانی به فرد وارد شود، به معنی این است که این زبان به گروه و خویشاوندان او تحمیل شده و این گروه است که گام‌هایی را برای جبران زبان وارده برمی‌دارد.

بسیاری از زبان‌ها و لهجه‌های ایرانی خاستگاه کسانی با زبان فارسی دارند و بسیاری از واژگان آن‌ها یا کاملاً همانند فارسی ادا می‌شوند یا در گذشته زبان فارسی به کار می‌رفته‌اند. به همین علت تقریباً زبان فارسی برای همه افراد این اقوام قابل فهم است و در طول تاریخ نیز عامل ارتباطی این اقوام باهم بوده است؛ بنابراین می‌توان گفت زبان فارسی محور همگرایی هویتی در ایران محسوب می‌شود (شیخاوندی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۵).

آیین‌های پیوندگر (مناسبت‌های ملی)

سنن و آداب کنونی هر قوم قدیمی، یادمانی از گذشته‌های دور دارد. بسیاری از آداب و رسوم طی تحول خود به‌عنوان عناصر پیوندگر اعضای قوم یا افراد ملت نقش خود را حفظ کرده‌اند. امروز به‌عنوان جشنی کهن از اقوام گوناگون منطقه به میراث رسیده و با رنگ و لعاب ویژه خود شناسنامه ایرانی گرفته و به نماد پیوندگر اقوام ایرانی و ملت ایران تبدیل شده است. امروزه نوروز به‌عنوان جشنی ملی تجلیگاه یگانگی، هم‌اندیشی، هم‌کنشی و همدلی ایرانیان درون مرزهای ایران زمین است و اینک به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر فرهنگ ملی و منطقه‌ای عامل همبستگی ملی اقوام تشکیل‌دهنده ملت و نیز بستر پیوستگی فرهنگی ملل هم‌جوار و هم‌مرز ایرانی به شمار می‌رود (شیخاوندی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۳). فرهنگ و تمدن ایرانی از آموزه‌های دین اسلام تأثیر عمیقی پذیرفته به‌گونه‌ای که هویت ایرانی، هویتی ایرانی-اسلامی است. وجود آیین‌ها و مراسم مربوط به محرم، اعیاد قربان و فطر میان همه اقوام و مذاهب اسلامی در ایران زمینه‌ساز پیوند میان اجزای مختلف ملت ایران بوده است؛ همچنین عوامل همگرایی نظیر ریشه تاریخی، فرهنگ ملی، مفاخر ملی، آرمان سیاسی و نمادهای ملی مشترک را می‌توان در این رویکرد مورد بررسی قرار داد.

اکثر صاحب نظران مسائل امنیتی و اندیشمندان مطالعات قومی بر این باورند که عامل اصلی همگرایی ملی، ملاحظات همسانی هویت ملی است که ثبات و امنیت را به ارمغان می آورد؛ زیرا هویت مولد ارزش‌های مشترک است و اساساً انسان‌ها آمادگی فداکاری برای ارزش‌های خود را دارند. واقعیت این است که هویت‌های فردی، قومی و ملی نه در عرض یکدیگر بلکه در طول هم هستند.

خانواده

خانواده به عنوان هسته اجتماعی هر جامعه بر شکل‌گیری بینش‌ها و نگرش‌های افراد جامعه در تمام زمینه‌ها اثرگذار است. فرآیند جامعه‌پذیری کودک از خانواده شروع می‌شود. خانواده برای کودک کم سن و سال معرف همه دنیایی است که او را احاطه کرده است. تصویر خود نزد کودک انعکاس حساسیتی است که اعضای خانواده به او دارند؛ بنابراین، تصویری که فرد از خود و نیز از جهان پیرامون و از افراد اطراف خود دارد، به طور مستقیم تحت تأثیر دیدگاه و باورهای خانواده‌هایشان قرار دارد. ارزش‌هایی که فرد می‌پذیرد و نقش‌های مختلفی که انتظار می‌رود ایفا کند، در بدو امر درون شبکه روابط خانوادگی آموخته می‌شود و کودک آن‌ها را در خانواده فرا می‌گیرد (کوئن، ۱۳۸۶، ص ۱۱۰).

امنیت

اگر در تعاریف ارائه شده از امنیت دقت شود می‌توان چنین برداشت کرد که نقطه مشترک در تمام تعاریف، بر «حفظ وجود خود» متمرکز است. به عبارت دیگر می‌توان امنیت را «حفظ ذات و صیانت نفس از اساسی‌ترین خطرات» دانست. «حفظ جان مردم»، «حفظ دین، باورها و ارزش‌های مردم»، «حفظ تمامیت ارضی»، «حفظ نظام اقتصادی-سیاسی» و «حفظ استقلال و حاکمیت کشور» خلاصه کرده‌اند (مرادیان، ۱۳۸۵، ص ۱۷۸).

امنیتی شدن

امنیتی شدن به معنای خروج پدیده‌ها و یا موضوعات از وضعیت عادی به وضعیت فوق‌العاده است؛ یعنی، خارج شدن پدیده‌ها از حوزه سیاست‌های عادی یا سیاست‌های عمومی و وارد شدن آن‌ها به حوزه امنیتی که الزاماً ربطی به وجود تهدید حقیقی ندارد

و می‌تواند از معرفی آن موضوع به‌عنوان تهدید نشأت بگیرد (عبدالهخانی، ۱۳۸۵، ص ۴۴۹).

نشانه‌های عمومی امنیتی شدن مسائل اجتماعی

- الف) سازمان‌ها و نهادهای امنیتی بحران را احساس کرده و به آن برچسب امنیتی بزنند؛
 - ب) تخاصم و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز تشدید شود؛
 - ج) روابط بازیگران مؤثر در بحران، تغییر کیفی پیدا کنند؛
 - د) گروه‌های مشخصی از جامعه و رسانه‌ها آن را بحران امنیتی بدانند؛
 - ه) سازمان‌ها و نهادهای امنیتی انتظامی به‌عنوان یک بازیگر مؤثر در آن ظاهر شوند؛
 - و) موجب افزایش ترس و ناامنی در بین بازیگران و جامعه شود؛
 - ز) در آینده به‌شدت غیرقابل‌پیش‌بینی شده و نظام کنترلی رو به ضعف گذارند؛
 - ح) انسجام اجتماعی تضعیف و جامعه به سمت قطبی شدن پیش برود؛
 - ط) اعتماد در بین بازیگران به‌شدت کاهش یافته و در تعاملات خود بدترین فرض‌ها را در نظر گیرند؛
 - ی) در زندگی عادی و روزمره اخلاص چشمگیری مشاهده شود؛
 - ک) در مدیریت بحران توسل به شیوه‌های خارج از عرف معمول سیاسی مطرح شود (امیری، ۱۳۹۱، ص ۲۲۴).
- روند امنیتی شدن

در دستور کار قرار دادن موضوع: در این حالت، بازیگران امنیتی ساز در تلاش هستند که از طریق قدرت عبارت سازی، تصمیم‌گیرندگان را از وجود یک تهدید جدی و فوری آگاه کنند.

مشروعیت‌دهی به اقدامات آینده: هدف از این‌گونه امنیتی‌شدن تلاشی است که به‌واسطه آن تصمیم‌گیرنده اقدامات آتی خود را توجیه کند؛ در غیر این صورت از طرف ارزیابان مشروعیت سیاسی، نامشروع شناخته خواهد شد.

برای ایجاد بازدارندگی: هدف این‌گونه امنیتی‌شدن، ایجاد بازدارندگی و ترس برای طرف مقابل است که با تهدید محور نشان‌دادن آن واحد، سعی می‌شود وضعیتی به وجود آید که به‌واسطه برجسته شدن آن موضوع و ایجاد نظارت شدید و فشار افکار عمومی، برای جلوگیری از هزینه‌های بیشتر، واحد مذکور از اقدام خود منصرف شده و در یک وضعیت خنثی قرار گیرد.

مشروعیت دادن به اقدامات گذشته یا تولید مجدد یک وضعیت امنیتی: هدف، مشروعیت دادن به اقدامات گذشته بازیگر امنیتی‌ساز است. در این وضعیت بازیگر امنیت‌ساز در تلاش است اقدامات گذشته خود را نزد مخاطبان متقاعدکننده جلوه دهد؛ زیرا پیش از آن که رفع تهدیدها دیر شود، آن‌ها را برطرف کرده است.

کنترل: هدف این نکته است که مخاطب اقدامات و تصمیمات خواسته‌شده از طرف بازیگر را انجام داده و اقداماتی که ممنوع تلقی شده‌اند را انجام ندهند (امیری، ۱۳۹۱، ص ۱۵-۱۹).

نظریه کارل مارکس^۱

دیدگاه تضاد طبقاتی بر این باور است که ریشه خشونت اساساً در تضاد منافع است. رفتارهای خشونت‌آمیز بدون تضاد منافع نه ضرورت می‌یابد و نه کاربردی دارد. این نظریه بر این باور است که هرچه موقعیت‌های تنش‌زا که روابط میان آدمیان را تهدید می‌کند، بیشتر باشد؛ احتمال بروز رفتار خشونت‌آمیز در جامعه بیشتر خواهد شد. نظریه تضاد جامعه را عرصه‌ای از نابرابری‌ها تصور می‌کند که موجب تضاد و تغییرها در نتیجه تعارض میان گروه‌های «فرداست» که در صدد حفظ منافع خود هستند و این گروه‌های «فرو دست» که به‌نوبه خود می‌کوشند منافع بیشتری به دست آورند، شکل می‌گیرد. مقایسه اجتماعی و اقتصادی و ترویج نمایش ثروت و دارایی توسط عده‌ای از افراد جامعه به انباشت دارایی در دست عده‌ای موجب می‌شود طبقاتی از اقشار مختلف اجتماع احساس محرومیت داشته باشند. پس بروز رفتارهای خشونت‌آمیز و ناآرامی با فراهم‌شدن زمینه این اتفاق محتمل خواهد شد. در زمان ظهور تضاد، افراد برای

سازماندهی تضاد تلاش می‌کنند و در صورتی که استفاده از سایر روش‌ها برای حل مسئله کاربردی نداشته باشد از خشونت استفاده می‌کنند (اعزازی، ۱۳۸۰، ص ۷۴-۷۶).

نظریه هربرت بلومر^۱

«هربرت بلومر» نظریه کنش متقابل نمادین را ارائه داده است و در تلاش است از این طریق به نظریه‌ای دست یابد که ریشه در داده‌های تجربی داشته و با بازگشت مستمر به شواهد، اعتبار آن تعیین شود. وی در تفکیک سطوح متفاوت تجربه اجتماعی به رخدادهای اجتماعی که بیشتر تحت تأثیر ساختار اجتماعی جامعه هستند، به‌عنوان «رفتار جمعی» اشاره کرده و گروه‌بندی جمعی افراد را صرفاً حالتی می‌داند که در آن نظم اجتماعی جوامع به اشکال مختلف در کنش‌های متقابل ایشان در شرایطی که راه‌های موجود عمل، قواعد، هنجارها و تعاریف فرهنگی موجود مختل شوند یا تمایل‌های جدیدی شکل گیرد. در این حالت، تعریف فرهنگی موجود نمی‌تواند آن‌ها را تأمین کند؛ بنابراین احتمال ظهور رفتار جمعی اولیه و ناآرامی اجتماعی ایجاد می‌شود (اعزازی، ۱۳۸۰، ص ۷۸)؛ مثلاً اگر فرهنگ و هنجارهای موجود در جامعه تغییرهای ایجادشده در مراسم چهارشنبه‌سوری را پوشش ندهند و در حوزه فرهنگی اطلاع‌رسانی صحیح انجام نشود، پس شاهد، ظهور رفتارهای جمعی و ناآرامی اجتماعی در این شب خواهیم بود.

نظریه چارلز تیلی^۲ (اعتراض جمعی)

«چارلز تیلی» شکل‌های کلی اعتراض و خشونت‌های جمعی را به‌منزله اعتماد می‌نگرد که با هدف ابراز ناخرسندی از نظم اجتماعی یا کوشش برای سرنگونی آن صورت می‌گیرد. او برای این کنش جمعی چهار شاخص (سازمان‌یافتگی جنبش‌های اعتراض، بسیج در راستای کنترل منابع کافی برای کنش جمعی، وجود منافع مشترک در گروه و فراهم‌شدن فرصت برای ناآرامی‌های جمعی و اعتراضات همگانی) قائل است و چنین نتیجه می‌گیرد که عمل جمعی را می‌توان عمل افرادی تعریف کرد که با همدیگر برای تعقیب منافع مشترکشان فعالیت می‌کنند و زمانی شرایط شکل‌گیری و موفقیت

1 - Herbert-Blumer

2 - Charles Tilly

یک نوع رفتار جمعی مهیا می‌شود که از یک سو معارضین در جامعه وجود داشته باشند و از نظر بسیاری از مردم نیز دارای مشروعیت باشند و از سوی دیگر حکومت فاقد مشروعیت بوده و توانایی استفاده از اهرم‌های زور و اجبار را نداشته باشد؛ در این صورت شرایط کاملاً مهبیای ایجاد شرایط بحرانی و کنش جمعی است (اعزازی، ۱۳۸۰، ص ۸۴).

نظریه سازه‌انگاران

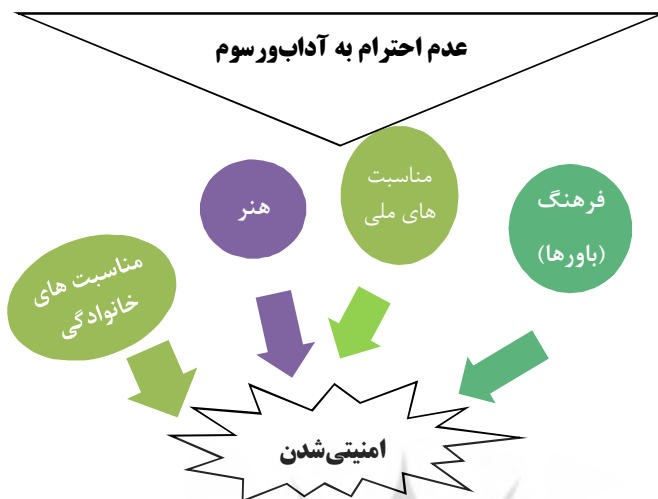
این گروه معتقدند، امنیت و ناامنی از نحوه تفکر، عقاید و اندیشه بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات، خصوصاً منافع و تهدیدات ناشی می‌شود. هر قدر ادراک و منطق بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات متفاوت‌تر باشد، معمای امنیتی نیز گسترده‌تر شده و بی‌اعتمادی بیشتر می‌شود (ماه‌پیشانیان، ۱۳۸۸، ص ۲۳۰). سازه‌انگاران مقابله با جرائم را شرط لازم برای تحقق امنیت در نظر می‌گیرند؛ اما بیشتر بر پیشگیری از خطرات، تهدیدها و آسیب‌ها به‌عنوان شرط کافی تأکید دارند. آنان معتقدند در بسیاری از موقعیت‌های اجتماعی اگر مکانیسم‌های پیشگیری صحیح عمل کند، جرم و تخلفی رخ نخواهد داد و بر این امر تأکید می‌کنند که پیشگیری زمانی قادر به کاهش جرائم و خطرات است که امکانات لازم آماده‌سازی شده باشند و در جهت هدف امنیتی برنامه‌ریزی و مدیریت شوند (نوبدکیا، ۱۳۸۴).

شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها

برای شناسایی مؤلفه‌ها، شاخص‌های پژوهش، ضمن بهره‌مندی از نقطه نظرات مبانی نظری و تشکیل چندین مرحله پیل نخبگی در مرکز مطالعات راهبردی ناجا با حضور استادان، اندیشمندان دانشگاهی و فرماندهان عالی‌رتبه ناجا عوامل و مؤلفه‌های مؤثر احصاء و پس پالایش‌های اولیه، در نهایت تعدادی از مؤلفه‌ها انتخاب و به دلیل دقت حداکثری در مناسب بودن مؤلفه‌ها با هدف پژوهش، عناوین انتخابی به روش پرسشنامه نمره‌گذاری در بین جامعه نمونه که به‌صورت هدفمند انتخاب شده بودند، توزیع و بعد از دو مرحله توزیع پرسشنامه و جمع‌آوری آنان و ترتیب اولویت‌بندی امتیاز حاصل، بر اساس نظر استادان جامعه‌شناس گروه نخبگی و همچنین بر مبنای موضوعات اجتماعی، مؤلفه‌ها با توجه به مشابهت در چهار دسته‌دسته کلی باورها، مناسبت‌های ملی، مناسبت‌های خانوادگی و هنر تبیین شدند و سایر عوامل در زیرمجموعه آنان

قرار گرفته‌اند. در ادامه به همین روش نیز شاخص‌ها پژوهش نیز نهایی شد، گفتنی است بر اساس نظر جامعه نخبگی به دلیل عدم توجه لازم به آداب‌ورسوم و انباشت آن، با گذشت زمان دارای ظرفیت امنیتی‌شدن است؛ بنابراین عوامل مداخله‌گر در پژوهش مدنظر قرار نگرفت.

همان‌طور که اشاره شد عدم توجه و رعایت احترام به آداب‌ورسوم در سطوح مختلف و به شکل‌های گوناگون می‌توانند زمینه‌های ایجاد یا تشدید ناامنی را فراهم کنند؛ بنابراین با توجه به مبانی نظری و بررسی آراء اندیشه‌ها، بهره‌گیری از سایر پژوهش‌های همسو و همچنین مصاحبه با تعدادی از نخبگان، با تمرکز بر نقطه اشتراکات نظریه‌های موجود و تشکیل چندین جلسه نخبگی در مرکز مطالعات راهبردی ناجا، مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش احصاء و به شیوه پرسشنامه نمره‌گذاری نهایی شده است؛ بر این اساس چارچوب نظری پژوهش برابر شکل زیر طراحی شد؛ و بیانگر آن است که نتیجه عدم رعایت آداب‌ورسوم اقوام و انباشت آن موجب نارضایتی‌های متعدد شده که پیامد آن می‌تواند باعث امنیتی‌شدن موضوعات اجتماعی شود؛ بنابراین با تأسی از کارکردی که توضیح داده شد، شکل زیر باعث می‌شود پژوهشگران با یک نمای شماتیک و کلی از آنچه در جمع‌بندی ادبیات نظری ارائه شده می‌توانند فرآیند استخراج و واژه‌شناسی عناوین، همچنین عوامل مؤثر در پیشگیری و شاخص‌های مؤثر که منتج به تهیه و تدوین پرسشنامه و سنجش از پاسخگویان شده و مسیر ادامه پژوهش را فارغ از خواندن کل این پژوهش درک کنند.

شکل شماره (۱). مدل مفهومی پژوهش.

روش شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ نوع پژوهش در زمره تحقیقات کاربردی- توسعه‌ای و در زمره توصیفی- تحلیلی و رویکرد تحلیل کیفی و کمی و به روش آمیخته است. با هدف دستیابی به داده‌های موردنیاز و انجام هرچه بهتر پژوهش از روش کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری و تکمیل ادبیات، از ابزار فیش‌برداری و از روش میدانی برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز با استفاده از پرسشنامه بهره برده شد. همچنین برای دستیابی به ماهیت، کارکرد، ویژگی و شاخص‌های آداب و رسوم از مصاحبه هدفمند با خبرگان و متولیان امنیت در سطوح راهبردی و تا حد اشباع استفاده خواهد شد. تعداد پنجاه نفر از فرماندهان و مدیران راهبردی متولی امنیت و اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه با ویژگی‌های سابقه خدمت بیست و پنج سال به بالا، مدرک کارشناسی ارشد به بالا و داشتن مسئولیت در سطوح راهبردی، به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به‌عنوان نمونه آماری پرسشنامه بین آن‌ها توزیع و موردبررسی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش و تحلیل یافته‌ها

در گام اول از روش مطالعه کتابخانه‌ای به جمع‌آوری داده‌ها و تعیین مؤلفه و شاخص‌ها در پنل‌های نخبگی استفاده شد. در این گام چارچوب نظری اولیه شکل می‌گیرد. پس از آن بر اساس روش میدانی و با بهره‌گیری از پرسشنامه به جمع‌آوری آراء و دیدگاه‌های خبرگان درباره مؤلفه و شاخص‌ها و رابطه آن‌ها اقدام شد؛ و در مرحله بعد داده‌های گردآوری شده، تجزیه و تحلیل و در فرآیند تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزارهای «اس.پی.اس.اس»^۱ و «اسمارت پی.ال.اس»^۲ استفاده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌ها و بعد آداب و رسوم با هر سه رویکرد

جدول شماره (۱). شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مؤلفه‌های بعد آداب و رسوم.

عنوان مؤلفه	مؤلفه		بعد	
	میانگین (انحراف معیار)		میانگین (انحراف معیار)	
	اهمیت شاخص	وضع موجود	وضع موجود	اهمیت شاخص
مناسبت‌های ملی	۶۴(۰/۶۸)	۲/۸۴(۰/۸۴)	۴/۲۵(۰/۵۶)	
مناسبات خانوادگی	۴/۶۱(۰/۵۵)	۲/۷۵(۰/۶۰)	۴/۵۹(۰/۴۷)	
باورها	۴/۴۳(۰/۶)	۲/۹۳(۰/۷۹)	۴/۴۷(۰/۵۲)	۲/۸۷(۰/۵۴)
هنر	۴/۱۳(۰/۷۴)	۲/۹۴(۰/۶۴)	۴/۲۳(۰/۶۴)	۴/۲۸(۰/۵۱)

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، میانگین همه مؤلفه‌های این بعد از نظر اهمیت و وضع مطلوب بیش از (۴)، از نظر وضع موجود بیش از (۲/۵) است. به‌طوری‌که مؤلفه مناسبات خانوادگی با میانگین (۲/۷۵) دارای ضعیف‌ترین وضع و بیشترین اهمیت است. همچنین میانگین اهمیت و وضع مطلوب برای این بعد بیش از (۴) بوده؛ اما میانگین وضع موجود این بعد برابر (۲/۸۷) از (۵) است.

1 - SPSS

2 - Smart P.L.S

بررسی میزان اهمیت مؤلفه‌ها شاخص‌ها (از بابت میزان تأثیر)

با توجه به اینکه پرسش‌های پرسشنامه به صورت طیف لیکرت (۵) گزینه‌ای بوده؛ بنابراین برای بررسی مهم بودن شاخص مربوط از آزمون دوجمله‌ای استفاده می‌شود. به این صورت که مهم بودن شاخص را با عدد (۳) به عنوان ملاک اهمیت مورد بررسی و آزمون قرار می‌دهیم. بر این اساس فرض آزمون به صورت زیر است:

فرض صفر: نسبت پاسخ $\geq (3)$ فرض مقابل: نسبت پاسخ $< (3)$

جدول شماره (۲). نتایج آزمون دوجمله‌ای مؤلفه‌ها.

مؤلفه‌ها	دسته‌بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	معنی‌داری
مناسبت‌های ملی	$3 \leq$	۶	۱۲/۰	۵/۰	.
	$3 >$	۴۳	۸۸/۰		
مناسبت‌های خانوادگی	$3 \leq$	۱	۰۲/۰	۵/۰	.
	$3 >$	۴۹	۹۸/۰		
باورها	$3 \leq$	۲	۰۴/۰	۵/۰	.
	$3 >$	۴۸	۹۶/۰		
هنر	$3 \leq$	۶	۱۲/۰	۵/۰	.
	$3 >$	۴۴	۸۸/۰		

جدول شماره (۳). نتایج آزمون دوجمله‌ای شاخص‌ها.

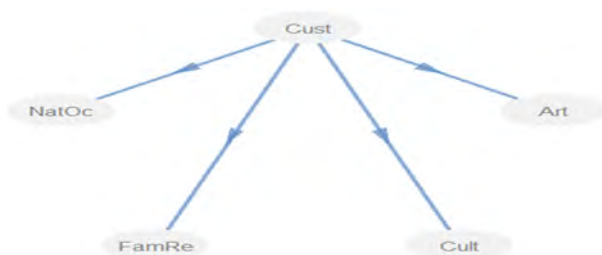
شماره	گویه	دسته‌بندی	تعداد	نسبت مشاهده‌ها	نسبت آزمون	معنی‌داری
۱	نگاه غیرامنیتی به نوز، چهارشنبه‌سوری و سیزده‌بدر به‌عنوان پدیده‌های اجتماعی و تاریخی	$3 \leq$	۱۰	۰/۲	۰/۵	.
		$3 >$	۳۹	۰/۸		
۲	نگاه غیرامنیتی به یادبودها و سالکشت‌های افراد تأثیرگذار	$3 \leq$	۱۴	۰/۲۹	۰/۵	۰/۰۰۶
		$3 >$	۳۴	۰/۷۱		
۳	نگاه غیرامنیتی به‌روزهای ملی با منشأ ایرانی و باستانی	$3 \leq$	۷	۰/۱۵	۰/۵	.
		$3 >$	۴۱	۰/۸۵		
۴	نگاه غیرامنیتی به مناسبت‌های فرهنگی هنری یا رویدادهای اجتماعی	$3 \leq$	۹	۰/۲	۰/۵	.
		$3 >$	۳۷	۰/۸		
۵	محافظت از مرزهای اخلاقی و پیشگیری از ترویج مفاسد اخلاقی و هنجارشکنی	$3 \leq$	۴	۰/۰۸	۰/۵	.
		$3 >$	۴۵	۰/۹۲		
۶	ترویج نقش محوری خانواده و تقویت استحکام	$3 \leq$	۲	۰/۰۴	۰/۵	.

شماره	گویه	دسته‌بندی	تعداد	نسبت مشاهده‌ها	نسبت آزمون	معنی‌داری
	آن	$3 >$	۴۷	۰/۹۶		
۷	ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی (خانواده محوری) و جلوگیری از گسترش زندگی مجردی	$3 \leq$	۳	۰/۰۶	۰/۵	.
		$3 >$	۴۶	۰/۹۴		
۸	ترویج فرهنگ صرفه‌جویی و تبلیغ ساده زیستی در صداوسیما	$3 \leq$	۸	۰/۱۶	۰/۵	.
		$3 >$	۴۲	۰/۸۴		
۹	ارتقاء بصیرت و فهم دشمن‌شناسی و ترجیح منافع ملی	$3 \leq$	۵	۰/۱	۰/۵	.
		$3 >$	۴۵	۰/۹		
۱۰	اولویت‌دار بودن موضوع دشمن‌شناسی در فرهنگ عمومی مردم	$3 \leq$	۶	۰/۱۳	۰/۵	.
		$3 >$	۴۱	۰/۸۷		
۱۱	وجود فرهنگ مشترک در بین احزاب و اولویت منافع ملی بر منافع حزبی	$3 \leq$	۱۱	۰/۲۳	۰/۵	.
		$3 >$	۳۶	۰/۷۷		
۱۲	ارتقاء فرهنگ مقابله با بحران‌های ملی از طریق بسیج عمومی و وحدت ملی	$3 \leq$	۴	۰/۰۸	۰/۵	.
		$3 >$	۴۵	۰/۹۲		
۱۳	کاهش محدودیت برای برخی از اصحاب هنر	$3 \leq$	۱۲	۰/۲۷	۰/۵	۰/۰۰۴
		$3 >$	۳۲	۰/۷۳		
۱۴	پرهیز از مرجعیت تدریجی هنرمندان هنجارشکن برای نسل جوان	$3 \leq$	۱۰	۰/۲۱	۰/۵	.
		$3 >$	۳۷	۰/۷۹		
۱۵	اجتناب از نهادینه شدن مد و مصرف‌گرایی در مردم به‌واسطه تقلید از برخی از هنرمندان	$3 \leq$	۱۰	۰/۲۲	۰/۵	.
		$3 >$	۳۵	۰/۷۸		
۱۶	افزایش سهم ساخت فیلم‌های با رویکرد ایرانی و باستانی، دینی و انقلابی	$3 \leq$	۹	۰/۱۹	۰/۵	.
		$3 >$	۳۸	۰/۸۱		
۱۷	ممانعت از تعرض و توهین به یک قشر خاص	$3 \leq$	۱۱	۰/۲۵	۰/۵	۰/۰۰۱
		$3 >$	۳۳	۰/۷۵		
۱۸	عدم به‌سخره گرفتن ارزش‌های بنیادین اقوام	$3 \leq$	۱۰	۰/۲۱	۰/۵	.
		$3 >$	۳۸	۰/۷۹		
۱۹	پرهیز از بی‌اعتنایی به حساسیت‌های اقوام	$3 \leq$	۵	۰/۱۱	۰/۵	.
		$3 >$	۴۰	۸۹/۰		

همان‌طور که ملاحظه می‌شود مقدار معنی‌داری (P_Value) کمتر از (۰/۵) بوده که این موضوع به مفهوم معناداری آزمون است؛ یعنی فرض صفر رد شده است؛ بنابراین به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که همه مؤلفه‌ها و شاخص‌ها ارائه‌شده به پاسخگویان از

اهمیت لازم و کافی برخوردار بوده و می‌توان بر اساس آنان وضعیت را مورد ارزیابی و بر اساس آن ساختار ارائه‌شده را تحلیل کرد.

تحلیل عاملی تأییدی مدل مفهومی

شکل شماره (۲). مدل دیگرام متغیرهای پنهان بعد آداب و رسوم.

برای بررسی تک‌بعدی بودن عوامل از ضرایب آلفای کرونباخ و ρ^{\wedge} دیلون-گلداشترین بهره‌برداری شده است. نتایج آن به شرح جدول زیر است:

جدول شماره (۴). ضرایب آلفای کرونباخ و ρ^{\wedge} دیلون-گلداشترین (پایایی مرکب) بعد آداب و مراسم.

بعد و مؤلفه	علائم اختصاری	آلفای کرونباخ	ρ^{\wedge} دیلون-گلداشترین
آداب و رسوم	Cust	۹۰/۰	۹۱/۰
مناسبت‌های ملی	NatOc	۸۱/۰	۸۸/۰
مناسبت خانوادگی	FamRe	۸۸/۰	۹۲/۰
باورها	Cult	۷۸/۰	۸۶/۰
هنر	Art	۸۷/۰	۹۰/۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود بر اساس شاخص ρ^{\wedge} دیلون-گلداشترین بلوک تک‌بعدی بوده و بر اساس آلفای کرونباخ پایایی سازگاری درونی برقرار است. برای ارزیابی روایی مدل، متوسط واریانس استخراج‌شده (AVE) استفاده شد که نتایج به شرح جدول زیر است.

جدول شماره (۵). متوسط واریانس استخراج‌شده بعد آداب و مراسم.

مؤلفه	علائم اختصاری	AVE
مناسبت‌های ملی	NatOc	۶۴/۰
مناسبت خانوادگی	FamRe	۷۳/۰
فرهنگ	Cult	۶۱/۰
هنر	Art	۵۸/۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود AVE عوامل و مؤلفه‌ها، بیشتر از (۰/۵) بوده و بر این اساس روایی مؤلفه‌ها و عوامل قابل تأیید است. در بررسی مدل ساختاری و برای ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زا، از ضریب تعیین استفاده می‌شود که نتیجه آن به شرح جدول زیر است.

جدول شماره (۶). ضرایب تعیین مؤلفه‌های بعد آداب و مراسم.

مؤلفه	علائم اختصاری	R ²
مناسبت‌های ملی	NatOc	۲۴/۰
مناسبت خانوادگی	FamRe	۵۱/۰
فرهنگ	Cult	۶۲/۰
هنر	Art	۸۷/۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود ضریب تعیین برای دو مؤلفه فرهنگ و هنر بیش از (۰/۶۰) بوده که این موضوع به معنی توضیح زیاد، برای مؤلفه مناسبت خانوادگی بین $R^2 < 0.3$ است که به معنی توضیح متوسط و در نهایت ضریب تعیین مؤلفه مناسبت‌های ملی کمتر از (۰/۳) است که به معنای توضیح کم است. برای بررسی کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی و کیفیت مدل ساختاری از دو شاخص اشتراک و افزونگی استفاده می‌شود که نتایج مربوط به این بعد در جدول زیر ارائه شده است:

جدول شماره (۷). شاخص‌های متوسط افزونگی و متوسط اشتراک بعد آداب و مراسم.

مؤلفه	علائم اختصاری	متوسط اشتراک	متوسط افزونگی
مناسبت‌های ملی	NatOc	۶۴/۰	۱۶/۰
مناسبت خانوادگی	FamRe	۷۳/۰	۳۷/۰
باورها	Cult	۶۱/۰	۳۸/۰
هنر	Art	۵۸/۰	۵۰/۰

شاخص متوسط اشتراک برای همه مؤلفه‌ها کیفیت مطلوبی را ارائه می‌دهد؛ اما شاخص متوسط افزونگی برای همه مؤلفه‌ها به‌جز مناسبت‌های ملی کیفیت در سطح متوسطی را نشان می‌دهد؛ بنابراین در کل می‌توان این مدل را تأیید شده در نظر گرفت. در نهایت معیار نیکویی برازش در مدل‌سازی مسیری PLS برای این بُعد برابر (۰/۵۳) محاسبه شد که نشان‌دهنده مطلوبیت مدل نیست؛ بنابراین در کل با توجه به بررسی

همه شاخص‌ها می‌توان ادعا کرد که هیچ دلیلی برای رد مدل مفروض برای این بعد وجود ندارد؛ بر این اساس بارهای عاملی مؤلفه‌ها به صورت زیر نتیجه می‌شوند:

جدول شماره (۸). بار عاملی شاخص‌های بعد آداب و مراسم به تفکیک مؤلفه

مؤلفه	شماره پرسش	بار عاملی	وزن
مناسبت‌های ملی	۱	۵۸/۰	۱۵/۰
	۲	۸۸/۰	۳۹/۰
	۳	۸۸/۰	۳۲/۰
	۴	۸۳/۰	۳۵/۰
	۵	۷۳/۰	۲۵/۰
مناسبات خانوادگی	۶	۹۲/۰	۲۸/۰
	۷	۹۰/۰	۲۹/۰
	۸	۸۷/۰	۳۵/۰
	۹	۷۶/۰	۳۳/۰
باورها	۱۰	۷۶/۰	۲۸/۰
	۱۱	۸۳/۰	۳۴/۰
	۱۲	۷۶/۰	۳۳/۰
	۱۳	۴۹/۰	۱۵/۰
هنر	۱۴	۷۰/۰	۱۹/۰
	۱۵	۸۵/۰	۲۰/۰
	۱۶	۷۵/۰	۱۸/۰
	۱۷	۷۰/۰	۱۵/۰
	۱۸	۸۸/۰	۲۲/۰
	۱۹	۸۸/۰	۲۲/۰

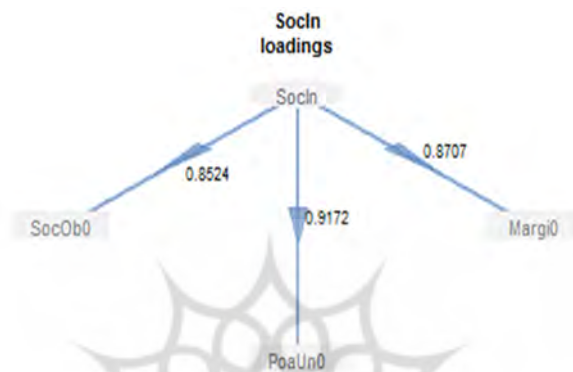
همان‌طور که ملاحظه می‌شود بار عاملی همه شاخص‌های این مؤلفه‌ها بیش از (۰/۴) بوده که نشان‌دهنده مناسب بودن آنان و ارتباط شاخص‌ها با سطح خوب با مؤلفه‌های مربوط است.

جدول شماره (۹). ضرایب مؤلفه‌های بعد آداب و مراسم.

مؤلفه	علائم اختصاری	برآورد	انحراف معیار	آماره t	معنی‌داری
مناسبت‌های ملی	NatOc	۴۹/۰	۱۳/۰	۹۱/۳	۰/۰
مناسبات خانوادگی	FamRe	۷۱/۰	۱۰/۰	۶/۷	۰/۰
باورها	Cult	۷۹/۰	۹/۰	۸۶/۸	۰/۰
هنر	Art	۹۳/۰	۵/۰	۰/۱۸	۰/۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود هر (۴) مؤلفه اثر مثبت و معنی‌داری (با p-value کمتر از ۰/۵) در این بعد دارند.

ملاحظه می‌شود که همه مؤلفه‌ها از اهمیت لازم برخوردار بوده و توضیح در سطح متوسط به بالایی در مورد بعد آداب و مراسم ارائه می‌دهند. همچنین شاخص متوسط افزونگی کیفیت سطح بالایی را برای هر مؤلفه نشان می‌دهد.

شکل شماره (۳). بارهای عاملی مؤلفه‌های بعد آداب و مراسم.

نتیجه‌گیری

در گذشته نه‌چندان دور امنیت تنها در بعد نظامی نگریسته می‌شد و با تجهیز کشور به تسلیحات نظامی ادعای برخورداری از امنیت عملی می‌شد. هرچند امروزه بُعد نظامی، همچنان از جایگاه بایسته خویش برخوردار است؛ اما موضوعاتی مانند تهدید انسجام اجتماعی، تضعیف مشارکت مردمی ناشی از افزایش انتظارات و توقعات اجتماعی، اعتراض به تفاوت فاحش فقیر و غنی، افزایش حفظ باورها، سنت و آداب و رسوم و ... باعث شده است که محققان و متفکران امنیت ملی به ساختارهای اجتماعی که بستر پرورش چنین قواعد و الگوهای رفتاری هستند، توجه کرده و بُعد اجتماعی امنیت را در کنار ابعاد دیگر آن مورد ملاحظه قرار دهند و در واقع با به رسمیت شناختن گروه‌ها و آداب و رسوم و باورهای عموم مردم، ایجاد و افزایش تعلق و وابستگی گروه‌های مختلف افراد جامعه به حاکمیت ملی و ایجاد منافع مشترک نسبت به ارتقا امنیت عمومی جامعه اقدام کنند؛ در غیر این صورت و بی‌توجهی به این مهم، کارکرد دولت و حاکمیت به

سمت چالش و تهدید انسجام اجتماعی، تضعیف مشارکت مردمی سوق یافته و با بروز گسل‌های اجتماعی و تولید نارضایتی‌های عمومی، شاهد تولید، انباشت و شدت تنش‌های سیاسی و متعاقب آن شکل‌گیری ناآرامی‌های امنیتی خواهیم بود؛ بنابراین توجه به باورها، آداب‌ورسوم مردم اعم از سطح منطقه‌ای یا ملی می‌تواند کمک مناسب و مطلوبی در حفظ امنیت کشور، مدیریت و کاهش هزینه‌ها و شکل‌گیری امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران و مانع از انجام هزینه‌های غیرضروری به‌واسطه اتخاذ راهکارهای غیرمعمول انتظامی-امنیتی خواهد شد. همان‌طور که یافته‌های تحقیقات گذشته دلالت داشته‌اند که تفاوت‌ها و باورهای مختلف در اقوام می‌تواند باعث ایجاد چالش و تهدید در جامعه شود و هر چه تعداد اقوام بیشتر و متنوع‌تر باشد تهدیدها نیز شدیدتر و از عمق بیشتری برخوردار خواهند بود؛ مگر آنکه با رویکرد و نگاه اجتماعی به رفتار و توقعات اقوام نگریده شود. یافته‌های پژوهش حاضر نیز تأکید دارد نگاه غیراجتماعی به مطالبات اقوام و عدم توجه به ارزش‌ها و باورهای آن‌ها، موجب افزایش تضادها، تخصم‌ها، مطالبات، افزایش شکاف بین توقعات و موجودی، اعتراضات و ... خواهد شد و در صورت عدم مدیریت و تغییر رویکرد امنیتی به اجتماعی بایستی شاهد افزایش هزینه‌های جامعه به‌واسطه اتخاذ رویه‌های خلاف عرف باشیم. چنانچه نتایج حاصله از آزمون‌ها نیز دلالت دارند همه مؤلفه‌ها و شاخص‌های این بعد از اهمیت لازم برای امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی برخوردار بوده و تأثیر خیلی زیادی را ارائه می‌دهند؛ بنابراین می‌توان گفت نظام اجتماعی که بخواهد تهدیدهای امنیتی را کاهش و از بین ببرد، باید نسبت به رعایت و احترام مکفی به آداب‌ورسوم گروه‌های مختلف جامعه اعم از سطح منطقه‌ای یا ملی توجه و اهمیت ویژه‌ای را مدنظر قرار دهد و با محترم شمردن آنان مانع از تولید نارضایتی، اعتراضات عمومی، بروز نابسامانی‌های اجتماعی و تراکم آنان شده و امنیت جامعه را تضمین کند. به‌طور کلی نتیجه‌گیری می‌شود که ارتباط مستقیم و مؤثری بین رعایت و محترم شمردن آداب‌ورسوم اقوام و امنیتی‌شدن پدیده‌های اجتماعی وجود جدول شماره (۱۰) در یک نگاه بیان‌کننده میزان تأثیر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بر امنیتی‌شدن پدیده‌ها است.

جدول شماره (۱۰) بارهای عاملی بعد آداب و مراسم، مؤلفه‌ها و شاخص‌های بعد آداب و مراسم

۰/۸۸	عدم به سخره گرفتن ارزش‌های بنیادین اقوام		
۰/۸۸	توجه به حساسیت‌های اقوام		
۰/۸۵	اجتناب از نهادینه‌شدن مد و مصرف‌گرایی		
۰/۷۵	ساخت فیلم‌ها با رویکرد ایرانی، باستانی و دینی	۰/۹۱	۹
۰/۷۰	پرهیز از مرجعیت تدریجی هنرمندان هنجارشکن		
۰/۷۰	ممانعت از تعرض و توهین به یک قشر خاص		
۰/۴۹	کاهش محدودیت برای برخی از اصحاب هنر		
۰/۸۳	وجود باور مشترک بین احزاب و اولویت‌های منافع ملی بر منافع حزبی		
۰/۷۶	ارتقاء رویکرد مقابله با بحران‌های ملی	۰/۷۹	فرهنگ (باورها)
۰/۷۶	اولویت بودن موضوع دشمن‌شناسی در باورهای عمومی مردم		
۰/۷۶	ارتقاء سطح بصیرت و دشمن‌شناسی		
۰/۹۲	خانواده محوری و تقویت استحکام آن		
۰/۹۰	ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی	۰/۷۰	مناسبات خانوادگی
۰/۸۷	ترویج فرهنگ صرفه‌جویی و تبلیغ ساده زیستی		
۰/۷۳	محافظت از مرزهای اخلاقی		
۰/۸۸	نگاه غیرامنیتی به یادبودها و سالگشت‌های افراد		
۰/۸۸	نگاه غیرامنیتی به روزهای ملی با منشأ ایرانی و باستانی	۰/۵۳	مناسبت‌های ملی
۰/۸۳	نگاه غیرامنیتی به رویدادهای اجتماعی		
۰/۵۸	نگاه غیرامنیتی به نوروز، چهارشنبه‌سوری، سیزده‌بدر و سنت‌ها		

پیشنهادها

۱. نگاه فرصت محور و غیرامنیتی به یادبودها و سالگشت‌های افراد تأثیرگذار (احترام به مناسبت‌ها ملی، باستانی و مذهبی)؛
۲. ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی (خانواده محوری) و جلوگیری از گسترش زندگی مجردی؛
۳. ارتقاء بصیرت و فهم دشمن‌شناسی و ترجیح منافع ملی به منطقه‌ای؛
۴. وجود باور مشترک در بین احزاب مبنی بر اولویت منافع ملی بر منافع حزبی؛
۵. کاهش محدودیت برای برخی از اصحاب هنر پرهیز از مرجعیت تدریجی هنرمندان هنجارشکن برای نسل جوان؛

۶. اجتناب از نهادینه شدن مد و مصرف‌گرایی در مردم به‌واسطه تقلید از برخی از هنرمندان؛

۷. ممانعت از تعرض و توهین، تمسخر، بی‌اعتنایی به حساسیت‌های باورهای اقوام.

منابع

- اعزازی، شهلا (۱۳۸۰). خشونت خانوادگی، چاپ (۱). تهران: نشر ستا.
- امیری، عبدالرضا (۱۳۹۱). فرآیندها و متغیرهای مؤثر بر امنیتی شدن بحران‌های اجتماعی در ایران. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال (۷)، شماره (۲).
- بنی‌اسد، سعید (۱۳۹۰). بررسی تأثیر مناسبات قومی مرزنشینان بر امنیت اجتماعی و ملی. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها. زاهدان: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- رضایپورقوشچی، محمدرضا؛ نادری، محمود (۱۳۹۳). جهانی شدن و تکثرگرایی قومی در ایران، چالش‌ها و فرصت‌ها. فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن، سال (۵)، شماره (۱۴).
- شیخاوندی، داور (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی انحرافات و مسائل اجتماعی ایران. تهران: سارنگ.
- عبدالله‌خانی، علی (بهار ۱۳۸۵). عدالت و امنیت، چاپ (۲). فصلنامه علوم سیاسی، سال (۹)، شماره (۱۳).
- قیصری، نورالله؛ حسینی، سیدمهدی (۱۳۹۲). ابعاد و شاخص‌های امنیت پایدار، مبتنی بر مدل مهندسی همگرایی ملی. آفاق امنیت، دوره (۶)، شماره (۲۰).
- کوئن، بروس (۱۳۸۶). درآمدی به جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات توتیا.
- ماه‌پیشانیان، مهسا (۱۳۸۸). امنیت نرم و چهره ژانوسی رسانه‌ها. فصلنامه رسانه، سال (۲۰)، شماره (۲)، شماره پیاپی (۷۸).
- محسنی، منوچهر (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی عمومی. تهران: طهوری.
- مرادیان، محسن (۱۳۸۵). درآمدی بر ابعاد و مظاهر تهدیدات مرادیان. تهران: انتشارات راشا.
- معین، محمد (۱۳۶۲). فرهنگ فارسی، جلد (۲)، چاپ (۵). تهران: امیرکبیر.
- نواح، عبدالرضا و همکاران (۱۳۹۶). قومیت و احساس طرد اجتماعی، مخاطرات اجتماعی پیشرو. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره (۱۷)، شماره (۱۷).
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۴). چندگانگی امنیت- امنیت ملی، عمومی و امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره (۲) و (۳). تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- هابز، توماس (۱۳۸۹). ترجمه‌ی حسین بشیریه، چاپ (۶). تهران: نی نشر.

- یوسفی، علی؛ اصغریور ماسوله، احمدرضا (۱۳۸۸). قوم مداری و اثر آن بر روابط بین قومی در ایران. دانشنامه علوم اجتماعی، دوره (۱)، شماره (۱).
- Shankar, R & Shah, A., (2003), Bridging the economic divide within countries: A scorecard on the performance of regional policies in reducing regional income disparities, World development, Vol. 31, No. 8, Pp. 1441–1421.
- Brush, J. (2007), Does income inequality lead to more crime? A comparison of cross-sectional and time-series analyses of United States counties”, Economics letters, Vol. 96, No. 2, Pp 268-264.
- Rashidvash, Vahid(2013), "Iranian People: Iranian Ethnic Groups", International Journal of Humanities and Social Science, Vol.3, No. 15: 216-226.

